

7. Платонов В. Н. Адаптация в спорте / В. Н. Платонов. – К.: Здоров'я, 1988. – 216с.
8. Солодков А.С. Адаптация в спорте: состояние, проблемы, перспективы / А. С. Солодков // Физиология человека. – 2000. – Т.26, №6. – С. 87-93.
9. Malliani A. The Pattern of Sympathovagal Balance Explored in the Frequency Domain / A. Malliani // News in Physiological Sciences. – 1999. – Vol. 14, № 3. – P. 111–117.
10. Methods of analysis and age norms of heart rate variability: Method. Recommendations / Institute of Gerontology of Ukraine; Compiled by OV Korkushko, V. Shatilo A. Pisaruk and others-K: Aspect, 2003. - 24с.
11. Nozdrachyov A. One of the views of the management of cardiac rhythm: intracardiac regulation / AD Nozdrachyov, S. Kotelnikov, YP Mazhara, KM Naumov // Human Physiology. - 2005. - V. 31, № 2. - S. 116 - 129.
12. Radzievskii P. Mechanisms of adaptation to normobaric hypoxia aware inter val hypoxic training of qualified athletes / PA Radzievskii // Physiological magazine. - 2005 - Vol 51, №2. - P. 90-95.
13. Svanishvili T. Dynamics of blood pressure in the determination of physical performance in athletes / T.R. Svanishvili // Georg. Med. News. - 2002. - № 3. - С. 88-91.
14. Solodkov, A. "Petersburg's sketches of sports Physiology", Theory and practice of physical education, - 2004 No. 4, pp. 57-61.
15. Kharitonov L. Shklyayev Y. Theoretical and experimental study of types of adaptation in ontogenesis sport skiers / LG Kharitonov, V. Mikhalev, Yu Shklyayev // Theory and Practice of Physical Culture. - 2001.- № 7. - pp 12-16.

УДК 378.091.21:[373.5:796

Ковальова Ю. А.

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розкриваються критерії та показники компонентів готовності для дослідження ефективності авторської методики підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників. Виокремлено та обґрунтовано три рівні сформованості визначених показників: низький, середній, високий.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній вчитель фізичної культури, морально-вольові якості у старшокласників, критерії, показники, рівні готовності.

Ковалева Ю. А. Критерии, показатели и уровни готовности будущего учителя физической культуры к формированию морально-волевых качеств у старшеклассников. В статье раскрываются критерии и показатели компонентов готовности к исследованию эффективности авторской методики подготовки будущих учителей физической культуры к формированию морально-волевых качеств у старшеклассников. Выделены и обоснованы три уровня сформированности определенных показателей: низкий, средний, высокий.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий учитель физической культуры, морально-волевые качества у старшеклассников, критерии, показатели, уровни готовности.

Kovaleva Y. A. The criteria, indicators and levels of preparedness of future teacher of physical training to the formation of moral and volitional qualities in senior pupils. The analysis of psychological and pedagogical literature and practice has allowed to say that at the present stage of modernization of the educational sphere the problem of professional training of future teacher for the various activities is very important. In the article for research of efficiency of author method with preparation of future teacher of physical training to the formation moral and volitional qualities in senior pupils we selected and analysed criteria and indicators of components of their readiness to this activity. Accordingly to the purpose of our study and analysis of psychological and pedagogical literature we understand the criteria of efficiency of preparation future teachers of physical training to the formation of moral and volitional qualities in senior pupils the aggregate of signs which characterize the specific aspect of professional preparation. Accordingly indicators of measuring of efficiency of preparation of future teacher to formation of moral and volitional qualities are quantitative and high-quality specifications of formation of signs which are studied and measured. To carry out diagnostics of professional preparation of future teacher of physical training to the forming morally volitional qualities to the senior pupils we believe is possible with defined structural components of readiness to this activity: motivation, cognition, communication activity and value orientation. Moreover, the meanings of the components have been revealed. The criteria motivation component is positive motivation, the need for the success of the task. The criteria for cognition component is the possession of theoretical materials on the formation of moral and volitional qualities in senior pupils. The criteria communication activity component is ownership culture of communication and the practical application of the material to a specific problem. The criteria of value orientation component is awareness of the value orientations of the individual. Determined and disclosed the levels of formation evaluation key components: low, medium, high. Identified the criteria, indicators and levels of preparedness components can be used as a regulatory standards in preparation of the future teacher of physical training to the formation moral and volitional qualities in senior pupils.

Key words: professional training, the future teacher of physical training, moral and volitional qualities in senior pupils, the criteria, indicators, levels of readiness.

Постановка проблеми. Сучасні темпи модернізації освіти, оновлення навчально-виховних завдань на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів вимагає підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників. Така спрямованість професійної підготовки передбачає пошук нових технологій надання студентам відповідних знань, формування професійних умінь та навичок, які б забезпечували готовність майбутнього фахівця до реалізації морально-вольового виховання засобами фізичної культури. Тому перевірка ефективності запропонованої експериментальної методики професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей у учнів старшої школи не можлива без визначення критеріїв готовності до цієї діяльності та рівнів їх оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності розглядається у багатьох сучасних психолого-педагогічних дослідженнях О.А. Абдуліної, І.В. Гавриш, С.У. Гончаренко, К.М. Дурай-Новакової, М.І. Дьяченко, І.А. Зязюн, Л.П. Кадченко, Л.О. Кандибович, Л.В. Кондрашова, А.Ф. Линенко, О.Г. Мороз, В.О. Сластьонін та ін. Особливий інтерес у руслі проведеного дослідження викликали наукові праці авторів, які висловлювали свої думки стосовно професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури. Так різні аспекти цього поняття до реалізації окремих функцій педагогічної діяльності вивчали: І.Б. Гринченко, М.Т. Данилко, Л.О. Демінська, Г.О. Остапенко, А.С. Нісімчук, Т.Т. Ротерс, Л.П. Сущенко, А.Л. Турчак, Б.М. Шиян та ін. Як свідчить аналіз наукової літератури, вченими пропонуються різні підходи щодо визначення та обґрунтування критеріїв, показників та рівнів структурних компонентів професійної готовності майбутнього вчителя: Л.П. Ареф'єва, Л.І. Варнавська, С.О. Ігнатенко, А.В. Кужельний, І.В. Манькусь, Н.В. Мироненко, Г.О. Остапенко, О.М. Пехота, О.О. Стасенко, І.М. Ткачівська, Г.В. Троцько та ін.

Метою статті є обґрунтування діагностичного апарату (критеріїв, показників і характеристика рівнів структурних компонентів готовності) для з'ясування стану професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників.

Виклад основного матеріалу. Перевірка ефективності запропонованої експериментальної методики реалізації педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників [5, с. 162-166] та визначення результату нашого дослідження потребує встановлення якісно-кількісних характеристик, тобто обґрунтування критеріїв, показників та рівнів оцінювання такої готовності. Реалізація цієї задачі передбачає проведення аналізу сучасних наукових підходів, які представлені у психолого-педагогічній літературі та стосуються вироблення діагностичного апарату. Тому необхідно визначити, що ми будемо називати критерієм і показником. В Енциклопедії освіти [4, с. 434] критерії та показники якості навчальної діяльності називають сукупність ознак, на основі яких складається оцінка умов, процесу і результату навчальної діяльності, що відповідають поставленим цілям. У словниках дефініцію «критерій» розглядають як: підстава до оцінки, визначення чогось; мірило [3, с.465]; ознаки, за якими класифікуються, оцінюються (та одержують оцінки) відповідним індикатором психічні явища, дії або діяльність, зокрема при їхній формалізації [7, с. 122]; ознаки, за якими визначається ступінь відповідності педагогічної діяльності встановленим цілям, стандартам, нормам [4, с. 435]. Як зазначає С.Г. Собко, що правильно дібрані критерії дають змогу порівнювати дієвість і надійність тих чи інших засобів, ретельно вимірювати діапазон їхнього впливу на майбутнього вчителя фізичної культури. Важливо, щоб обрані критерії мали однакову форму та показник (словесний або цифровий) [8]. Термін «показник», за новим тлумачним словником української мови, визначається як: свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення чого-небудь [4, с. 838]. У нашому дослідженні вважаємо за доцільне дотримуватися наукової позиції вчених В.М. Галузяк, М.І. Сметанського, В.І. Шахова, які вважають поняття «критерій» ширше за своїм змістом, ніж поняття «показник», і що показник є складовою критерію [6]. А.М. Алексюк [1], Ю.К. Бабанський [2] розглядають показник як чіткий прояв критерію на певному етапі формування студентів. Отже, для будь-якого критерію характерна наявність показників, які відбивають найбільш важливі стійкі властивості об'єкта, що забезпечують його існування. Головними характеристиками «показника» є конкретність, що дозволяє розглядати його як більш частковий стосовно критерію, і діагностичність, що дозволяє йому бути доступним для спостереження й обліку. Показникам відводиться важлива роль у діагностуванні, а саме, завдяки їм ми маємо можливість міркувати про розвиток явища, що вивчається. Тобто, що стосується показників критеріїв, то у дослідженні ми виходимо з того, що вони мають повною мірою розкривати сутність критеріїв, легко діагностуватися, тобто давати можливість отримувати кількісні параметри, а також бути валідними. На основі попереднього аналізу та відповідно до мети нашого дослідження, під критеріями ефективності підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників ми розуміємо сукупність ознак, на основі якого відбувається оцінювання компонентів готовності до цієї діяльності. Відповідно показники вимірювання ефективності підготовки майбутнього вчителя до формування морально-вольових якостей – це кількісні та якісні характеристики сформованості ознак, які вивчаються та вимірюються. Критеріями, на основі яких можна здійснити діагностику професійної підготовки майбутнього вчителя до формування морально-вольових якостей у старшокласників ми вважаємо визначені структурні компоненти готовності до цієї діяльності: мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний та ціннісно-орієнтаційний. Тому відповідно до кожного компоненту ми сформулювали критерії, на основі яких визначили їх показники.

Критеріями **мотиваційного компоненту** є сформованість уявлень та соціального значення спеціальності вчителя фізичної культури; позитивна мотивація майбутнього фахівця до здійснення виховної діяльності з формування морально-вольових якостей у старшокласників та потреба успішно виконати поставлене завдання. Показниками мотиваційного компоненту є: усвідомлений вибір професії вчителя фізичної культури; наявність пізнавального інтересу до організації виховної роботи з формування морально-вольових якостей у старшокласників; усвідомлена потреба у створенні та втіленні педагогічних ситуацій для розвитку цих якостей у власну професійну діяльність.

Критеріями **когнітивного компоненту** є сформованість у майбутніх фахівців знань про сутність, зміст,

принципи та організації процесу формування морально-вольових якостей у старшокласників; знання технологій, методів, способів та прийомів реалізації процесу виховання цих якостей особистості засобами фізичної культури. Характеризується такими показниками як: наявність знань про зміст, специфіку та функції проектування навчально-виховної діяльності; знання особистісно-орієнтованих технологій, принципів, методів, засобів та прийомів формування морально-вольових якостей в учнів старших класів на уроках фізичної культури; знання психофізіологічних та вікових особливостей їх розвитку, основних норм дозування фізичного навантаження в ході занять з учнями старшої школи.

Критеріями **комунікативно-діяльнісного компоненту** готовності майбутнього вчителя до формування морально-вольових якостей учнів старших класів є вміння налагоджувати взаємовідносини з учнями і колегами у процесі професійної діяльності; вміння чітко й емоційно виражати свої думки і почуття; наявність конструктивних, проєктивних, організаційних умінь та вмінь застосування на практиці педагогічних технологій з формування морально-вольових якостей у старшокласників. Надалі він характеризується такими показниками, як наявність умінь майбутнього вчителя будувати з учнями та колегами педагогічно доцільні взаємини; володінням культурою спілкування та поведінки; умінням планувати, організовувати та реалізовувати на практиці набуті знання з формування у старшокласників морально-вольових якостей у старшокласників в різних сферах мікросередовища (школа, клас, урок, гурток, секція).

Критеріями **ціннісно-орієнтаційного компоненту** є сформованість професійних якостей особистості для здійснення майбутньої професійної діяльності; усвідомлення ціннісно-орієнтаційної спрямованості студента на виховання морально-вольових якостей у старшокласників; особистої та соціальної значущості цієї діяльності; прагнення до вольового зусилля для досягнення мети, орієнтація на саморозвиток і професійне вдосконалення; усвідомлення сенсу опанування основ професійної творчості як умови підвищення результативності формування у старшокласників морально-вольових якостей; усвідомлення ролі фізичної культури як чинника успішної соціальної адаптації учнів старшої школи. Він характеризується такими показниками як, впевненість у своїх професійних якостях; ціннісне ставлення до формування морально-вольових якостей у старшокласників; усвідомлення її важливості та соціальної значущості; сформована потреба у саморозвитку та самовдосконаленні, прагнення до успіху через реалізацію виховної діяльності.

Окрім того, що ми визначили критерії та показники професійної готовності вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників, виникає необхідність розробити рівні готовності вчителя до цієї діяльності, яка б дала змогу порівняти та узагальнити результати підготовки. Залежно від ступеня сформованості кожного компоненту готовності майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей в учнів старшої школи ми виділяємо три рівні: низький (репродуктивний), середній (реконструктивний), високий (творчий) (Таблиця 1).

Таблиця 1

Характеристика рівнів структурних компонентів готовності майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників

Компоненти готовності	Рівні готовності	Показники оцінки
Мотиваційний	Низький (репродуктивний)	передбачає: незацікавленість у оволодінні майбутньою професією; вибірковим пізнавальним інтересом до організації виховної роботи з формування морально-вольових якостей у старшокласників; простежується низький рівень мотивації та відсутність потреби у розробці та втіленні педагогічних ситуацій щодо здійснення морально-вольового виховання учнів старших класів.
	Середній (реконструктивний)	передбачає: сформоване достатнє розуміння професійної діяльності щодо її важливості в суспільстві; зацікавленість у оволодінні майбутньою професією; виявом ситуативного пізнавального інтересу до організації виховної роботи з формування морально-вольових якостей у старшокласників; нестійкою потребою у розробці та втіленні педагогічних ситуацій щодо здійснення морально-вольового виховання учнів старших класів.
	Високий (творчий)	передбачає: усвідомлений вибір майбутньої професії; сформоване повне розуміння важливості професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури в суспільстві; несе повну відповідальність за результати та якість фахової діяльності; стійким пізнавальним інтересом до організації виховної роботи з формування морально-вольових якостей у старшокласників; сформованою потребою у розробці та втіленні педагогічних ситуацій щодо здійснення морально-вольового виховання учнів старших класів.
Когнітивний	Низький (репродуктивний)	передбачає: слабкі та поверхові знання особистісно-орієнтованих технологій, принципів, методів, засобів та прийомів формування морально-вольових якостей в учнів старших класів на уроках фізичної культури, які не дозволяють повною мірою виконувати поставлене завдання; володіють відсутні знання психофізіологічних та вікових особливостей їх розвитку, поверхове уявлення про основні норми дозування фізичного навантаження в ході занять з учнями старшої школи.
	Середній (реконструктивний)	передбачає: достатню сформованість фахових знань особистісно-орієнтованих технологій, принципів, методів, засобів та прийомів формування морально-вольових якостей в учнів старших класів на уроках фізичної культури; володіють поверхневими знаннями психофізіологічних та вікових особливостей їх розвитку, розуміння про основні норми дозування фізичного навантаження в ході занять з учнями старшої школи.
	Високий (творчий)	студент володіє ґрунтовними фаховими знаннями, особистісно-орієнтованих технологій, принципів, методів, практичними уміннями та навичками застосування засобів та прийомів формування морально-вольових якостей в учнів старших класів на уроках фізичної культури; володіють глибокими, системними знаннями психофізіологічних та вікових особливостей їх розвитку; міцними знаннями про основні норми дозування фізичного навантаження в ході занять з учнями старшої школи.

Комунікативно-діяльнісний	Низький (репродуктивний)	не вміє встановлювати взаємовідносини з учнями та колегами; відсутнє вміння володіння культурою спілкування та поведінкою; поверхнева сформованість спеціальних знань, умінь та навичок з формування морально-вольових якостей у старшокласників, які не дозволяють повною мірою реалізовувати їх на практиці; студенти не вміють складати та користуватися навчально-методичною та спеціальною документацією, постійно виконують помилки та потребують сторонньої допомоги.
	Середній (реконструктивний)	проявляє вміння встановлювати взаємовідносини з учнями та колегами; слабе володіння культурою спілкування та поведінкою; достатня сформованість спеціальних знань, умінь та навичок з формування морально-вольових якостей у старшокласників, які необхідні для виконання організації та реалізації їх на практиці; сформовані вміння дозволяють складати та читати навчально-методичну та спеціальну документацію, не допускаючи значних помилок.
	Високий (творчий)	вміє встановлювати взаємовідносини з учнями та колегами; грамотно висловлюватися; володіє вербальними і невербальними засобами комунікації; вміє передбачати виникнення конфліктних ситуацій та непорозумінь та своєчасно їх розв'язувати; володіє ґрунтовними фаховими знаннями, практичними вміннями та навичками, які необхідні для вільного використання під час організації та реалізації на практиці набутих знань з формування морально-вольових якостей у старшокласників; виявляється висока сформованість спеціальних умінь, які дозволяють вільно готувати, складати та читати фахову документацію.
Ціннісно-орієнтаційний	Низький (репродуктивний)	їм характерний ситуативний прояв професійно значущих якостей особистості; серед цінностей особистості морально-вольові якості не посідають важливого місця; не усвідомлення цілей та соціальної значущості формування морально-вольових якостей у старшокласників; відсутність потреби у саморозвитку та самовдосконаленні; слабо виражене прагнення до успіху у виконанні виховної діяльності.
	Середній (реконструктивний)	спостерігається частий прояв професійно значущих якостей особистості; усвідомлення розташування морально-вольових якостей в середині ієрархічної структури ціннісних орієнтацій особистості; усвідомлення важливості та соціальної виховної діяльності вчителя фізичної культури у їх формуванні; нестійкою потребою у саморозвитку та самовдосконаленні; прагнення до успіху у виконанні виховної діяльності невисока.
	Високий (творчий)	стійкий прояв професійно значущих якостей особистості; усвідомлення провідного місця морально-вольових якостей в ієрархії життєвих цінностей особистості; усвідомлення цілей виховної діяльності вчителя фізичної культури у їх формуванні, як особистісно-значущих; сформованою потребою у саморозвитку та самовдосконаленні; прагнення до успіху у виконанні виховної діяльності.

ВИСНОВКИ. Розроблена структура готовності майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників як єдність таких компонентів: мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний та ціннісно-орієнтаційний, дозволила визначити відповідні критерії, показники та діагностувати відповідні рівні готовності до цієї діяльності: низький (репродуктивний), середній (реконструктивний), високий (творчий).

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: Обґрунтування діагностичного апарату дозволяє перейти до аналізу практики підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання у школі / А.М. Алексюк. - К.: Рад. школа, 1991. - 374 с.
2. Бабанський Ю.К. Оптимізація учебно-воспитательного процесса: методические основы / Ю.К. Бабанский. - М.: Просвещение, 1982. - 192 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. Т.В. Бусел. К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
4. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (голов.ред.). - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 1040 с.
5. Kovaleva Y.A. Sutnist profesiinoi pidhotovky maibutneho vchytelia fizychnoi kultury do formuvannia moralno-volevukh yakosteï u starshoklasnikiv [The essence of professional preparation of future teacher of physical training to the formation of moral and volitional qualities in senior pupils] / Y.A. Kovaleva // Naukovyi chasopis Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova Serii №15 «Naukovo pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i spor)» Zb. Naukovykh prats / za red. H.M. Arziutova. - K. : Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, - Vypusk 3K2(57)15. - S.162-167.
6. Pedahohika [Pedagogy] : navch. posib. / V. M. Haluziak, M. I. Smetanskyi, V. I. Shakhov. - 3-tie vyd., vypr. i dopovn. - Vinnytsia : Derzh. kartohr. f-ka, 2006. - 400 s.
7. Profesiina osvita [Professional education] : Slovnyk : navch. posibnyk / Uklad. S.U. Honcharenko ta in.; za red. N.H. Nychkalo. - K: Vyshcha shola, 2000. - 380 s.

УДК 378.016:796.011.3

Козерук Ю.В., Філоненко О.А.
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка
Академія державної пенітенціарної служби*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НЕПРОФЕСІЙНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ НА ШЛЯХУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ І ФОРМ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Розкрито важливість формування цінності здоров'я через освіту, виховання особистої відповідальності за власне здоров'я, популяризацію здорового способу життя та занять фізичними вправами для студентів вишів через